

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та
Кримінального процесуального кодексів України щодо особливостей
притягнення до кримінальної відповідальності осіб,
призованих на військову службу»
(реєстр. № 13284 від 14.05.2025)*

***Анотація.** В інформаційній довідці розглянуто питання уточнення підстав перебігу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності та порядку зупинення судового провадження щодо осіб, призованих для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, або прийнятих на військову службу за контрактом, у контексті проекту Закону України (реєстр. 13284 від 14.05.2025) (далі – законопроект).*

Проаналізовано відповідність законопроекту вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, положенням чинного кримінального процесуального законодавства, законодавства про кримінальну відповідальність.

***Ключові слова:** кримінальне правопорушення, давність притягнення до кримінальної відповідальності, військова служба, мобілізація, зупинення судового провадження.*

Вступна частина.

У теорії кримінального права закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинені правопорушення є однією з підстав звільнення від кримінальної відповідальності як засобу реагування держави на вчинене правопорушення, що не пов'язаний із реалізацією потенційної кримінальної відповідальності, і означає відмову держави в особі компетентних органів від застосування до правопорушника передбачених Кримінальним кодексом України (далі – КК України) обмежень його прав та свобод¹. При звільненні від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності не відбувається державний осуд особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; до винного не застосовується покарання; через відсутність обвинувального вироку особа, звільнена від кримінальної відповідальності, вважається такою, що не має судимості.

Із погляду загальної і спеціальної превенції, а також виправлення правопорушника, доцільність звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності пояснюється також тим, що з плином часу докази вчинення злочину втрачаються, а тому вплив тривалого проміжку часу з моменту вчинення злочину істотно перешкоджає, а подекуди й унеможливорює успішне розкриття і розслідування злочину, об'єктивний розгляд кримінальної справи в суді.

У статті 335 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) однією з підстав зупинення судового провадження є призов особи для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, що зумовлює необхідність правового регулювання особливостей обчислення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності у таких випадках.

¹ Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: Монографія. К.: Атіка, 2004. 296 с. С. 58.

Основна частина.

Законопроект спрямовано на вдосконалення законодавчого врегулювання: зупинення перебігу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності осіб, призваних на військову службу, досудове розслідування щодо яких віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України; порядку зупинення судового провадження щодо осіб, призваних для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, або прийнятих на військову службу за контрактом, шляхом внесення змін до частини другої статті 49 КК України та частини першої статті 335 КПК України.

Визнаючи необхідність уточнення підстав зупинення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності та судового провадження щодо осіб, мобілізованих на військову службу, вважаємо за доцільне зазначити таке.

Назва законопроекту потребує уточнення в частині приведення у відповідність із його змістом, оскільки пропонувані зміни не стосуються «особливостей притягнення до кримінальної відповідальності осіб, призваних на військову службу», а спрямовані на уточнення підстав зупинення перебігу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності та судового провадження щодо осіб, призваних для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, або прийнятих на військову службу за контрактом.

Строки давності звільнення від кримінальної відповідальності є важливим засобом забезпечення балансу інтересів особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, з однієї сторони, та потерпілого й держави – з іншої. Для звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності потрібно встановити, що визначені статтею 49 КК України строки закінчилися, а обставини, які зупиняють або ж переривають їх перебіг, відсутні.

Пропозиція доповнення частини другої статті 49 КК України положеннями про зупинення перебігу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, «якщо особа, що вчинила кримінальне правопорушення, досудове розслідування якого здійснюється детективами Національного антикорупційного бюро України, або яке було направлено до суду прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, після його вчинення була призвана на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або була прийнята на військову службу за контрактом, і судове провадження щодо такої особи було зупинено судом» – потребує узгодження з положеннями частини першої статті 335 КПК України, відповідно до якої підстави зупинення судового провадження не залежать від підслідності вчиненого правопорушення, а пов'язані з: ухиленням обвинуваченого від явки до суду, його хворобою або призовом для проходження військової служби під час мобілізації, на особливий період.

Відповідно до приписів статті 49 КК України перебіг строків давності притягнення до відповідальності обчислюється з огляду на об'єкт кримінально-правової охорони (частини п'ята, шоста), тяжкість вчиненого правопорушення (частини перша, третя) та поведінку особи (частини друга, третя), яка його вчинила, а не від підслідності кримінального провадження.

Вказівка на вчинення кримінального правопорушення, «досудове розслідування якого здійснюється детективами Національного антикорупційного бюро України, або яке було направлено до суду прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури», дещо суперечить принципам правової визначеності та рівності перед законом і судом.

У Рішенні Конституційного Суду України від 6 квітня 2022 року № 2-р(П)/2022 підкреслено, що гарантована Конституцією України рівність усіх людей у їхніх правах і свободах означає конечність забезпечення їм рівних юридичних можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод. Додержання загальних принципів рівності громадян перед законом і заборони дискримінації, визначених приписами частин першої, другої статті 24 Конституції України, є неодмінним складником реалізації права на судовий захист.

Загалом доповнення положень КК України, КПК України вказівками на певну категорію осіб (призваних на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період та осіб, прийнятих на військову службу за контрактом) вчинення кримінальних правопорушень якими виключає можливість/надає переваги застосування певних інститутів кримінального чи кримінального процесуального права, розбалансовує норми законодавства та створює прецеденти для подальшого розширення переліку категорій осіб, до яких правові та процесуальні інститути, пов'язані зі звільненням від відповідальності, застосовуються в особливому порядку.

Підтримуючи взаємозв'язок підстав зупинення судового провадження і перебігу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, вважаємо за доцільне уніфікувати положення законопроекту щодо визначення переліку осіб, на яких поширюються пропоновані зміни. Так, зміни до статті 49 КК України стосуються «осіб, призваних на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за *призовом осіб із числа резервістів в особливий період* та осіб, прийнятих на військову службу за контрактом», а зміни до статті 335 КПК України – «особи, що була призвана для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, або прийнята на військову службу за контрактом».

Частиною другою статті 49 КК України передбачено єдину підставу зупинення перебігу строку давності притягнення до кримінальної відповідальності – ухилення особи від досудового розслідування або суду, тобто будь-які умисні дії/бездіяльність, вчинені з метою уникнення кримінальної відповідальності за вчинений злочин (нез'явлення без поважних причин за викликом до слідчого або суду, недотримання умов запобіжного заходу, зміна документів, які посвідчують особу, зміна зовнішності, перехід на нелегальне становище, імітація своєї смерті тощо).

Відповідно до статті 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України.

Пропонований законопроектом підхід, відповідно до якого лише сам факт призову/прийняття на військову службу обвинуваченого (підсудного) є підставою

зупинення перебігу строків давності, нівелює принципи гуманізму та правової визначеності, адже наслідком зупинення перебігу строків давності є незарахування цього проміжку часу (часу перебування на військовій службі) до диференційованих строків давності, передбачених частиною першою статті 49 КК України. Фактично, виконання особою конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни матиме ті ж самі наслідки, що й умисна протиправна поведінка особи (ухилення від слідства та суду).

Положення законопроекту щодо набрання чинності не узгоджуються з позицією Конституційного Суду України, який у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020 відзначив, що в контексті принципу верховенства права важливим є встановлення при внесенні змін до законодавства розумного часового проміжку між офіційним оприлюдненням закону і набранням ним чинності.

Висновок.

Удосконалення інституту давності в кримінальному праві потребує уточнення критеріїв диференціації строків давності та їх обчислення в разі вчинення кримінального правопорушення на тимчасово окупованій території України.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*